

Anmeldelser

Dorthe Staunæs, Katja Brøgger og Kirsten Hvenegård-Lassen (red.): Performative vendinger: Introduktion til nyere feministisk teori.

Frederiksberg, Nyt fra Samfundsvidenskaberne 2024 (647 sider, ISBN 9788776832278).

Anmeldt af Line Kryger Aagaard, postdoc ved Institut for Byggeri, By og Miljø – Aalborg Universitet

Da jeg sagde ja til at anmelde dette af forlaget annonceret nye feministiske storværk, var det med lige dele begejstring og ærefrygt. Dels i betragtning af bogens intellektuelle tyngde, dels af dens fysiske (647 sider). Hvordan og hvorledes griber man sådan en krabat an? Som opslagsværk og grundbog kan *Performative vendinger: Introduktion til nyere feministisk teori* tjene flere forskellige formål, som ikke nødvendigvis indebærer en minutøs læsning fra start til slut (måske snarere tværtimod). Nogenlunde dette satte jeg mig dog for, og til trods for det tidskrævende projekt har det været en fornøjelse.

Performative vendinger viser gennem 19 oversatte primærttekster af centrale feministiske tænkere samt en række introducerende mellem-

tekster, hvordan feministiske teorier er afgørende for at forstå ikke blot sociale kategorier og typiske intersektionelle temaer som køn, race og kropslig mangfoldighed, men også det mere-end-menneskelige, teknologi, natur og klima. Ved at oversætte nøgletekster, der ikke tidligere har kunnet findes på dansk, er antologiens formål at udbrede og kvalificere sproget inden for feministisk tænkning og styrke det danske kønsvo-kabularium. Mens de udvalgte primærttekster leverer skarpe teoretiske indsigter og viser den mangfoldige spændvidde i det, man kan kalde performativ og intersektionel feminism, situerer de introducerende mellemtekster de respektive primærttekster i deres tidslige, tematiske og geografiske kontekster.

De 19 primærttekster er skrevet af både velkendte og mindre kendte feministiske tænkere, første kategori tæller blandt andre Judith Butler og Donna Haraway, blandt sidstnævnte eksempelvis transforskeren Cael Keegan. Teksterne er fordelt over syv sektioner, der dækker hver sit tematiske felt: 1) Materie og betydning; 2) Affekt; 3) Intersektionalitet og racegørelse; 4) Transteori og cisnormativitet; 5) QTIBIPoC-teori og Queer of

Color-kritik; 6) Handicap og tykthed; 7) Det mere-end-menneskelige.

Hver sektion indledes med en mellemtekst, skrevet af forskere fra forskellige danske universiteter, som introducerer sektionens respektive primærttekster (to til fire i hver sektion). Derudover reflekterer disse tekster over oversættelsen af felternes nøglebegreber og opridser afslutningsvis danske og nordiske udblik. Foruden at være en hjælpende hånd til læseren og segmentere antologiens styrke som opslagsværk (ideel til eksempelvis undervisning), leverer mellemteksterne også grundige overblik over de tematiske felter og udgør nuancerede diskussioner, der kan læses som fine særskilte bidrag til feministisk teori og tænkning. En af antologiens store styrker er netop denne opbygning af primær- og mellemtekster, der balancerer mellem på den ene side at gøre sproget og teoriene tilgængelige samtidig med en insisteren på og fastholdelse af komplekse analytiske pointer og faglige nuancer.

Antologiens formål er ikke at repræsentere *feminismen* som sådan, men har særligt fokus på nyere intersektionelle og performative perspektiver. På trods af (eller måske netop på grund af) perspektivernes kompleksitet gives korte og klare definitioner fra start, så også nyttilkomne udi feministisk tænkning kan være med. Således forklarer redaktørerne, at performativ ikke skal forstås som "falsk", men som "skabende og verdensgenererende" (s. 18), og at intersektionel knytter sig til en forståelse af køn som værende altid sammen-

vævet med andre sociale kategorier og magtakser (ibid.). Den pædagogiske formidling spænder imidlertid ikke ben for udfoldelsen af teoriernes kompleksitet, og antologien går i dybden med også faglige uenigheder og kontroverser, såsom debatter om betydningen af intersektionalitet (se f.eks. teksterne af henholdsvis Jasbir Puar og Jennifer Nash). Dermed udfordres simple definitioner, så også garvede læsere kan lære nyt.

Antologien giver plads til både brud og forbindelser, og de syv tematiske sektioner er et forsøg på at kategorisere, skabe overblik og sammenhæng. Nogle sektioners sammensætninger er mere oplagte end andre, og for eksempel kan det overraske, at Hortense Spillers tekst om transatlantisk slavehandels raciale grammatik ikke er sat i sektionen om racegørelse, men i stedet fremgår sammen med tekster af Judith Butler og Karen Barad i sektionen om materie og betydning. Dog er sådanne atypiske sammenstillinger også forfriskende og skaber forbindelser mellem teksterne i kraft af deres diskussion af køn som performativ materialitet.

I forhold til et tidsligt og geografisk overblik kunne man savne, at oprindelige udgivelsesårstal og -steder fremgik mere tydeligt gennem antologien. Disse informationer er ikke angivet i selve oversættelserne, og man kan som læser lede længe i mellemteksterne for at finde dem (og i øvrigt ikke altid lykkes med det, i det mindste ud fra min erfaring). Strukturen med de syv sektioner fungerer dog generelt godt og medtager centrale om end vidt forskellige

temaer inden for performativ og intersektionel feminisme og viser den rige variation, der findes her. Kategorisering af tekster kan ofte være en udfordring og er på sin vis også en magtudøvelse, hvilket oversættelsesarbejdet i sig selv er et eksempel på. Denne udfordring og magt forstår bogens redaktører og mellemtekstforfattere dog at balancere på velargumenteret og transparent facon. Særligt kommer dette til udtryk i refleksionerne omkring oversættelsesarbejdet som sådan, da ikke blot sproget, men i særdeleshed oversættelsen må forstås som performativ.

Oversættelsens performativitet

Feministisk teori og tænkning har om noget demonstreret betydningen af sprog som verdensgenererende og som omdrejningspunkt for politik, magt og forhandling. Med sprogets betydningsfulde implikationer kræver det at oversætte grundige refleksioner og kan på mange måder ses som en sensitivitetens kunst. Dette forhold tager bogen alvorligt, og udfordringerne og dilemmaerne eksplíciteres fra start. Et øje for kontekst er centralt her, og det understreges, at begreber og politisk ladede diskussioner aldrig kan oversættes én til én, men må forstås som altid værende situeret, akkurat som andre former for viden og magt. I forlængelse heraf inviterer bogens redaktører og mellemtekstforfattere læseren ind i oversættelsens maskinrum og de etiske overvejelser og dilemmaer, der

opstår i forbindelse hermed. For eksempel når det gælder forældet, problematisk eller voldeligt sprog, som redaktørerne her beskriver:

Når man arbejder med sprog som performativt, stiller det en i en særlig etisk situation, hvor man kan føle sig tvunget til at vælge mellem historisk korrekthed og fortsat at bidrage til voldelige former for subjektivering. Vi har valgt ikke at oversætte n-ordet direkte, når det stod i teksten/blev refereret i teksten, men bibeholdt det oprindelige engelske udtryk og indsat det i klammer efter oversættelsen. For eksempel "sorte" [*negro*]. (...) Vi viser, at vi ser den voldelige historie, men vi fortsætter den ikke. (s. 44)

Redaktørerne beretter i forlængelse af citatet, at den beskrevne løsning frembragte uenigheder med oversætteren, som havde indvendinger i forhold til en risiko for at forfladige den pågældende teksts analyse og derved reducere den til dens historiske kontekst. I stedet for at konkludere diskussionen lader redaktørerne inidlertid spørgsmålet stå åbent for læseren. Ved at understrege, at oversættelserne må ses "som alt andet i arkivet, foreløbige og endeløse" (s. 22-23), undlader de at sætte et punktum. Denne åbenhed og refleksion skaber transparens i oversættelsesarbejdet og udviser en ydmyghed over for de trufne valg. Ved at indvie læseren i de svære spørgsmål aktive-

res også dennes egen etiske dømmekraft.

Begreber fra litteraturen vil oftest være kontekstafhængige og have forskellige betydninger på forskellige sprog. Et illustrativt eksempel er oversættelsen af det engelske begreb 'indigenous'. En af mellemteksterne forklarer, at man har valgt ikke at oversætte dette til 'indfødt' på grund af de problematiske associationer, det har på dansk. I stedet har man introduceret neologismen 'indigen'. Som teksten beskriver, er det engelske 'indigenous' blevet resignificeret og bruges kritisk-politisk af dekoloniale bevægelser, mens det danske 'indfødt' ikke har gennemgået en lignende transformation (s. 546). Igen kaster beskrivelsen lys over oversættelsens politiske implikationer, og de fleste læsere vil kunne lære nyt om begrebernes betydning. Dog kan man i pågældende eksempel savne en forklaring af, hvorfor termen 'oprindelige folk', som ellers har været bredt anvendt i de seneste årtier, ikke er valgt.

Gennem bogen er det ikke blot problematiske eller politisk ladede termer, hvor det originale ord sættes i parentes bagefter, men også termer, der kan være vanskelige at oversætte direkte, eksempelvis "rette op på [reclaim]" (s. 122). Der er løbende eksempler på sådanne parenteser gennem bogen, og det kan hævdes, at

alle måske ikke er lige nødvendige (eksempelvis når det gælder termer som "redegøre [account]", s. 72). Den store transparens i oversættelsesarbejdet er dog generelt kærkommen.

I bogens epilog konkluderes det, at oversættelse og publicering i et feministisk perspektiv altid må forstås som "et spørgsmål om magt og autoritet, hvilke historier der dominerer, og hvilke der bliver usynliggjort, udelukket eller marginaliseret" (s. 613). For at imødegå netop usynliggørelse og fravær afsluttes bogen med et blik udad og en ambition om at "åbne for fremtidige samtaler, der afspejler en mangfoldighed i perspektiver" (ibid.). I forlængelse heraf foreslår forfatterne et muligt sted at fortsætte oversættelsesarbejdet med en henvisning til de nordatlantiske sprog, grønlandsk, islandsk og færøsk. Spørgsmål om majoritets- og minoritetsprog aktualiseres således også i en dansk kontekst.

Performative vendinger udgør ikke blot et solidt opslagsværk til nyere feministisk teori, men er ligeledes en detaljeret refleksion og vidnesbyrd over oversættelsens performativitet. Bogen er en stærk kollektiv præstation og et vigtigt bidrag til det danske kønsvokabularium, som, efter denne anmelders overbevisning, både kan gavne nybegyndere udi feministisk tænkning og garvede debattører, forfattere og forskere.